

ELIAS CANETTI

BRUILOFT

(Hochzeit - 1932)

Vertaling Tom Kleijn

voor Veza Canetti

Copyright Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1978
Copyright Nederlandse vertaling Tom Kleijn 1999

Over "*Bruiloft*" schreef Canetti zelf:

"De taal van de mensen in dit stuk is zo, dat ze allerlei soorten verwarring uitdrukt, dat het ene personage niet werkelijk begrijpt, wat het andere bedoelt, dat elk personage alleen maar zichzelf uitdrukt ... Het is net zoals wanneer mensen in vreemde talen met elkaar zouden praten – zonder die te kennen; maar toch denken ze, dat ze de taal kennen, waardoor een nieuwe dimensie van niet-begrijpen ontstaat."

PERSONEN

Voorspel

MEVROUW GILZ, *huiseigenaresse*
TONI, *haar kleindochter*
LORRE, *een papegaai*
TOET, *leraar*
LENI, *zijn vrouw*
DE ZUIGELING
ANITA, *een meisje, dat meer wil zijn dan ze is*
PETER HELL, *jongeman met boeket bloemen*
GREETJE, *zakenvrouw*
MAX, *een man*
FRANS JOSEF KOKOSCH, *huismeester*
Zijn stervende VROUW
Zijn zwakzinnige dochter PEPI

De Bruiloft

HOOFDAANNEMER ZEGENRIJK, *vader van de bruid*
JOHANNA, *de moeder van de bruid*
CHRISTA, *de bruid*
KAREL, *haar broer, tweedejaars student*
MARIETJE, *de jongste, veertien jaar*
DIRECTEUR SCHÖN, *een vriend*
HORCH, *een idealist*
DE WEDUWE ZART
DR. BOCK, *huisarts, tachtig jaar*
GALL, *apotheker*
MONIKA GALL, *zijn vrouw*
ROSIG, *doodkistenfabrikant*
ANITA
PEPI KOKOSCH
TONI GILZ
MICHEL, *de bruidegom*

VOORSPEL
in vijf tafereelen

Eerste Tafereel

Mevrouw Gilz, huiseigenaresse, haar kleindochter Toni, Lorre, een papegaai.

(Een vriendelijke, witharige vrouw met een kromme rug zit aan een oudduitse tafel en breit. Haar kamer heeft glas in lood ramen. Een kat speelt met de knot wol. Een papegaai blaast als een kat. Een jong meisje, blonde vlechten, blauwe ogen, met een tedere, vrouwelijke, enigszins krachtige motoriek rent vrolijk naar binnen.)

TONI

Omaatje! Omaatje!

MEVROUW GILZ

Ben jij het, kind?

TONI

Ja, ik ben het. Ik heb zo hard gerend. In het trappenhuis staat een man, die is helemaal bezopen. Hij wilde me kussen.

MEVROUW GILZ

Nou, nou, kind!

TONI

Kan ik toch niks aan doen! Die z'n mond smaakte naar wijn. Ik ben gelijk weggelopen.

MEVROUW GILZ

Nou heb je je toch niet laten kussen, kind?

TONI

Die poes speelt weer met de wol! Laat dat! Kscht! Kscht!

MEVROUW GILZ

Laat die kat met rust!

TONI

Ga weg, ik moet je niet!

MEVROUW GILZ

Wat heb je toch altijd met die kat?

TONI

Taaie beesten zijn het. Zeven levens hebben ze. Hoe ze ook vallen, altijd komen ze op hun pootjes terecht. Wat ze toch met die wol heeft! Altijd die wol. Je kunt toch niet breien. Nu ben je al oud, Poes!

MEVROUW GILZ

Laat die kat met rust!

TONI

Nu krijg je geen poesjes meer, Poes! Nu kijkt iedereen gelijk de andere kant op. Je wordt al misselijk, als je er naar kijkt! – Omaatje, hoe voel je je vandaag?

MEVROUW GILZ

Beter.

TONI

Beter?

MEVROUW GILZ

Veel beter.

TONI

Ja, maar, oma, gisteren zei je, dat je je zo slecht voelde. Kotsmisselijk was je. En die rugpijn die je had. Je maakt het niet lang meer, zei je. De hele tijd kreeg je geen lucht en dan nog die pijn aan je hart. Een hart moet je wel hebben, zei je, zonder een gezond hart komt een mens niet ver en de dokter vindt ook.

MEVROUW GILZ

Vandaag gaat het beter.

TONI

Omaatje, weet je nog, gisteren, met die gezwollen voeten, je kon niet eens opstaan!

MEVROUW GILZ

Vandaag kan ik het.

TONI

Omaatje, ik geloof dat je liegt. Want lopen kun je niet.

MEVROUW GILZ

Kan ik wel.

TONI

Kom dan, laat eens zien!

MEVROUW GILZ

Ik wil niet.

TONI

Zie je wel, zo klets je altijd maar onzin!

MEVROUW GILZ

In mijn huis kan ik kletsen zoals ik wil.

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Ach, die Lorre! Begin je nu alweer, ellendig stuk vreten!

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Omaatje, de vrouw van jouw huismeester daar beneden, die sterft ook al. Ik was er net even. Die ziet eruit, zeg ik je, niet om aan te zien, een doodskop is mooier.

MEVROUW GILZ

Die is al oud.

TONI

Die ligt nu al een hele week op sterven en het lukt haar maar niet. Die haar man, de huismeester, bidt en schreeuwt, zo wanhopig is die.

MEVROUW GILZ

Die krijgt er geen woord meer uit. Die is al heel oud.

TONI

Wat denk je, hoe oud is ze, omaatje?

MEVROUW GILZ

Die moet al: bijna 75 zijn!

TONI

Dan ben jij toch jonger, hè, omaatje?

MEVROUW GILZ

Ik ben 73. Reken maar uit. Die is zeker twaalf jaar ouder.

TONI

Twee jaar, bedoel je.

MEVROUW GILZ

Twaalf. 75 en 73, dat is 12.

TONI

Twee is dat. Je kunt niet rekenen, oma.

MEVROUW GILZ

Ik wel. Jij niet. Dat is twaalf!

TONI

Nee, twee.

MEVROUW GILZ

Twaalf! Twaalf!

TONI

Ik ga toch niet tegen jou liegen, oma.

MEVROUW GILZ

Die rekenleraar, die jij hebt gehad, had ik wel eens mee willen maken.

TONI

Weet je wat, we vragen het iemand anders! De leraar van het gymnasium die hiernaast woont.

MEVROUW GILZ

Nee.

TONI

Zie je wel!

MEVROUW GILZ

In mijn huis kan ik rekenen, hoe ik wil.

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Omaatje, hoor je niet iets? Nou ja, jij hoort ook nooit niks.

MEVROUW GILZ

Ik hoor wel.

TONI

Dat geloof ik niet. Zeg dan, wat hoor je nu?

MEVROUW GILZ

Onweer hoor ik.

TONI

In december onweer! In december onweer! Ja, oma, jij bent echt helemaal doof. Dat is toch de muziek van de bruiloft op de eerste verdieping. Christa Zegentijk viert vandaag haar bruiloft.

MEVROUW GILZ

Niks geen bruiloft. Ik hoor onweer.

TONI

Ik wil ook zo'n muziek, als ik ga trouwen. Die hebben wel zes muzikanten.

MEVROUW GILZ

Is niet waar!

TONI

Hoor je?

MEVROUW GILZ

Onweer hoor ik.

TONI

Nu ben je echt helemaal doof.

MEVROUW GILZ

In mijn huis kan ik horen wat ik wil.

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Weet je, het is wel jammer, omaatje, dat je dat niet meer zult meemaken, als ik ga trouwen. Maar dan krijg ik het huis, hè, omaatje, en de man, die ik dan heb, en ik, wij gaan dan altijd aan jou denken.

MEVROUW GILZ

Wat zei je, kind?

TONI

Toch, het huis, dat krijg ik, omaatje?

MEVROUW GILZ

Ik kan je helemaal niet verstaan. Ik hoor niks.

TONI (*harder*)

Als jij er ooit niet meer bent, het huis!

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

MEVROUW GILZ

Lorre is juist zo aan het schreeuwen. Ik versta niks.

TONI

Het huis, zeg ik, het huis!

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Nou hou je op, maffe papegaai, bont rotkreng!

MEVROUW GILZ

Wat heb jij toch altijd met Lorre, hij is zo lief.

TONI

Ik kan hem niet uitstaan, dat loeder, als jij er niet meer bent, draai ik zijn nek om! Versta je me niet, het huis! Het huis!

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Ik kom toch de hele tijd op bezoek. Ik kom toch de hele tijd kijken, hoe het met je gaat. Reesje, die komt nooit. Dan mag ik toch op z'n minst het huis hebben, dat je mij het huis nalaat. Reesje die heeft het niet nodig, het huis! Reesje die heeft al een man!

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Versta je me nog steeds niet? (*huilend*) Het huis! Huis! Huis!

PAPEGAAI

Huis. Huis. Huis.

TONI

Iedere dag hetzelfde liedje met die papegaai. Huis! Huis! Huis!

PAPEGAAI

Huis! Huis! Huis!

(*Allebei steeds harder, ze overschreeuwen zich, het meisje rent snikkend weg.*)

MEVROUW GILZ (*is tijdens het lawaai opgehouden met breien, heeft een hand achter haar oor gehouden en haar kleindochter met een totaal niet begrijpende blik aangekeken. Het meisje is nog niet weg, of de papegaai verstomt. De oude vrouw staat op, schuifelt moeizaam naar de kooi en steekt een vinger in de snavel van de vogel.*)

Ik leef nog altijd.

Tweede Tafereel

Leraar Toet, dertig, Leni, zijn vrouw, van dezelfde leeftijd, een gezamenlijke zuigeling.

(Een slaapkamer. Beide ouders staan voor het kleine witte traliebed van hun kind, ze fluisteren hard en druk met elkaar. De leraar probeert zich voorover te buigen, het lukt hem niet goed. Hij is tamelijk lang en stijf voor zijn leeftijd. Zijn kleine vrouw buigt zich voortdurend voorover en komt voortdurend weer overeind. Ze heeft iets van het kind, dat ze met zorgen omringt; maar ze is wel klaarwakker.)

LENI

Alsjeblieft, alsjeblieft!

TOET

Moet ik je dat uitleggen, Magdalena?

LENI

Alsjeblieft, alsjeblieft.

TOET

Je luistert naar me tot het einde!

LENI

Ja. Mijn kleine boef!

TOET

Houd je rustig. Je maakt hem wakker.

LENI

Ik hem wakker maken? Ik mijn lieve schat uit zijn slaap halen?

TOET

Je luistert dus naar me, Magdalena? Vooreerst een vraag: wat denk je, als je hem ziet?

LENI

Slapend?

TOET

Heel juist, slapend, zoals hij nu voor je ligt. Wat dus denk je?

LENI

Ik denk eigenlijk altijd hetzelfde.

TOET

En dat is?

LENI

Dat hij verschrikkelijk op jou lijkt.

TOET

Dat ben ik ook van mening. Hij heeft bijvoorbeeld mijn ogen.

LENI

Hoe hij slaapt!

TOET

Maak hem niet wakker! Je bent vandaag weer verstrooid, Magdalena.

LENI

Heb je ooit zo'n klein handje gezien?

TOET

Nee. Je hebt gelijk. Maar om verder te gaan: hij heeft mijn ogen.

LENI

Ja.

TOET

Als ik hem zie, denk ik aan mij, hoe ik was, dertig jaar geleden.

LENI

Herinner jij je dat nog?

TOET

Ik geloof dat ik me het een en ander kan herinneren. Ik ken er heel wat, die mijn geheugen goed konden gebruiken.

LENI

Jij bent zo knap. Bedoel je mij?

TOET

Misschien bedoel ik jou. We spraken over ons kind.

LENI

Ja, hij moet minister worden.

TOET

Een vraag: houd je dat voor zo noodzakelijk? Het boek van de geschiedenis weet van moordaanslagen te verhalen.

LENI

Dan huiseigenaar.

TOET

Je dwaalt steeds van ons onderwerp af, Magdalena. Als ik hem zie, zei ik in de aanhef, denk ik aan mij, hoe ik was, dertig jaar geleden.

LENI

Grappig.

TOET

Wie of wat is vermakelijk?

LENI

Maar het kind natuurlijk.

TOET

Ik hoop, dat je naar me luistert. Daar het kind zo op mij lijkt, moeten we wat voor het kind doen. Jij kunt sterven. Ik kan strikt genomen ook sterven. Het kind mag niet met lege handen achterblijven.

LENI

Waarom zouden we sterven?

TOET

Onderbreek me niet, Magdalena! Het kind mag niet met lege handen achterblijven. Om dit te verhinderen openen zich naar **mijn** bescheiden mening twee perspectieven. Romeinse Een: een verzekering, Romeinse Twee: een huis. Ik persoonlijk neig naar Romeinse Twee. Wat Romeinse Een betreft, zo is het algemeen bekend, dat een verzekeringsmaatschappij failliet kan gaan. Voor Romeinse Twee daarentegen pleit de omstandigheid, dat een huis op vaste grond staat. Een huis is als het erewoord van de man:

onwrikbaar. Het is jou misschien ook bekend, dat de Engelsen hun thuis als hun kasteel plegen te kenmerken. Ik vraag: wat verstaan ze onder hun thuis? Het juiste antwoord luidt: onder thuis verstaan ze hun eigen huis.

LENI

Wees niet boos, dat ik je onderbreek. Maar welk huis bedoel je eigenlijk?

TOET

Denk eens na! Span je kleine hersenen een beetje in! Ik durf te wedden, dat je het niet raadt.

LENI

Wacht eens, nee. Ik weet het echt niet.

TOET

Ik bedoel *dit*.

LENI

Dit?

TOET

Dit huis en geen ander.

LENI

Dit huis wil je kopen? Van ons spaarbankboekje? Grappig. Zoveel hebben we nog lang niet.

TOET

Jij noemt me weliswaar knap, maar strikt genomen ontbreekt het je aan respect voor mij. Nochtans ben ik leraar op het gymnasium en met zakendoen pleeg ik mij niet in te laten. Maar wanneer het om het welzijn van mijn kind gaat, dwing ik mij tegen mijn natuur in te handelen. Jij bent net zo goed als ik dag in dag uit getuige van de ruzie hiernaast. De oude mevrouw Gilz geeft haar huis niet weg. Je hoort het. Je ziet haar kleindochter Toni trap op trap af achter de erfenis aan jagen. Geen enkele term is voor het onfatsoenlijke gedrag van deze bloedverwanten te sterk. Maar aan jouw kind denk je niet.

LENI

Jij bent nu eenmaal veel knapper dan ik.

TOET

Dat geloof ik bijna ook. Hier in huis neemt iedereen aan, dat een van de twee kleindochters het huis erft. Wij twee zijn de enigen, die de ruzie niet alleen horen, maar hem ook verstaan. Misschien wordt het je nu langzamerhand duidelijk, waarom ik onze slaapkamer naar hier heb verplaatst, waar ons geen enkel geluid van hiernaast ontgaat. Dit ondanks het feit dat mij de nachtrust van mijn kind het dierbaarst van alles is. Wij twee weten, dat de oude mevrouw Gilz haar huis nog liever aan een wildvreemde schenkt dan dat ze het aan die twee erfenisjaagsters nalaat. Ook zit zij terecht zeer in angst om het lot van haar papegaai. Terecht, want één ding durf ik onversaagd te beweren: op het ogenblik, dat de oude mevrouw Gilz is heengegaan, zal haar erfenisjagerige kleindochter Toni de ongelukkige papegaai vermoorden, ik herhaal: *vermoorden!*

LENI

Ik begrijp je niet. Wat heeft de papegaai met het huis te maken?

TOET

Onderbreek me niet, laat je man uitpraten en je zult alles vernemen. Ik zal nog hedenavond naar de oude mevrouw Gilz gaan en haar een hierop betrekking hebbende lijfrenteovereenkomst voorstellen. Ze schrijft heel simpel het huis over op de naam van ons kind. De huurpenningen krijgt ze, zolang als ze leeft, netjes uitbetaald. Bovendien verplichten wij ons, de

papegaai de beste verzorging en verpleging te doen toekomen, tot zijn heengaan.

LENI

Geloof jij, dat ze daarop in zal gaan?

TOET

Ik *geloof* het niet, Magdalena, ik *weet* het. Ze vangt daarmee – vergeef me deze vergelijking – twee vliegen in één klap. Enerzijds wreekt ze zich op haar erfenisjagerige kleindochters, anderzijds weet ze dat haar papegaai onder de pannen is.

LENI

We moeten heel aardig voor haar zijn.

TOET

We *waren* altijd heel vriendelijk voor haar. Jij bent vergeten, dat ik een maand geleden zelf de telefoon heb gepakt om de dokter erbij te roepen.

LENI

Toen ze laatst die hevige aanval had.

TOET

Het was vijf minuten voor negen, ons enig kind sliep allang.

LENI

Ik vond het helemaal niet leuk.

TOET

Ik zelf evenmin.

LENI

Jij denkt ook aan alles.

TOET

Ik moet aan alles denken, dat wil zeggen in dit geval aan de toekomst van ons kind. Nu een vraag: hoeveel jaar geef jij de oude mevrouw Gilz nog?

LENI

Die? Als ze geluk heeft, leeft ze nog een half jaar.